

Pr. prof. Vasile OLTEAN

PAȘI SPRE MAREA UNIRE

Mărturii din Șcheii Brașovului

II

CUPRINS

XVIII. HRISOAVE DOMNEȘTI AFLATE ÎN ARHIVA MUZEULUI DIN ȘCHEI	5
XIX. SFÂNTUL DOMN CREȘTIN CONSTANTIN BRÂNCOVEANU – APĂRĂTOR AL ORTODOCȘILOR DIN ȘCHEII BRAȘOVULUI	145
XIX.1. Hrisoavele brâncovenești din Șcheii Brașovului	178
XIX.2. „Oamenii lui Constantin Brâncoveanu” în Șcheii Brașovului	191
XIX.2.1. <i>Corbeștii</i>	193
XIX.2.2. <i>Apostol Manu, „omul lui Brâncoveanu” în Șchei</i>	217
XIX.3. Grigore Brâncoveanu (1764 – † 27 aprilie 1832)	224
XX. SFÂNTUL IERARH-MARTIR ANTIM IVIREANUL – MĂRTURII DIN ȘCHEII BRAȘOVULUI	325
XXI. PAȘI SPRE MAREA UNIRE. REVOLUȚIA PAȘOPTISTĂ – MĂRTURII BRAȘOVENE	362
XXI.1. Paternitatea melodiei imnului „Deșteaptă-te, Române”	375
XXII. NOI PAȘI SPRE MAREA UNIRE – UNIREA PRINCIPATELOR. ALEXANDRU IOAN CUZA ȘI BRAȘOVUL	389
XXII.1. Istoria subvenției „Cuza” destinată primului gimnaziu brașovean	398
XXII.2. Unirea Principatelor și Al.I. Cuza în caiete folclorice aflate în Șcheii Brașovului	409
XXIII. ALȚI NOI PAȘI SPRE MAREA UNIRE – RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ	418
XXIII.1. Casina Română	423
XXIII.2. Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA)	428

XXIII.3. Asociațiunea pentru Sprijinirea Învățăceilor și Sodalilor Români – Meseriași din Brașov (1869-1918)	437
XXIII.4. Mihai Eminescu – mărturii brașovene	461
XXIV. MĂRTURII ALE PARTICIPANȚILOR BRAȘOVENI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914-1918)	476
XXV. PAȘII DECISIVI SPRE MAREA UNIRE, DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – MĂRTURII BRAȘOVENE	498
XXV.1. Din Cronica Marii Uniri	513
XXV.2. Cărturari brașoveni în vâltoarea evenimentelor de la 1918	518
XXV.3. Recompense ale istoriei	656
XXV.4. Imnul Unirii– cu prilejul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia	661
ANEXE	663
BIBLIOGRAFIE	685
INDEX NOMINUM	709
INDEX LOCORUM	725

XVIII. HRISOAVE DOMNEȘTI AFLATE ÎN ARHIVA MUZEULUI DIN ȘCHEI¹

1. Hrisovul lui Aron Vodă al Moldovei (zis Tiranul)², fiul lui Alexandru Lăpușneanu³:

28 noiembrie 1594 (7103).

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh,
Troiță sfântă de o ființă și nedespărțită. Iată eu, robul
stăpânului meu, Domnului Dumnezeu și Mântuitoriului
nostru Is. Hr., închinătorul Treimei, Io Aron voevod, cu
mila lui Dumnezeu domnitor al Țării Moldovei, cum

¹ Toate hrisoavele sunt în grafie chirilică. O parte dintre ele au fost publicate și în *Gazeta de Transilvania* de la Brașov, precum și în volumele de documente ale preotului Sterie Stinghe de la Biserica „Sfântul Nicolae”. Am considerat mai mult decât necesară reluarea textelor în baza verificării documentelor originale și publicarea lor în contextul acestei lucrări.

² Domnitor al Moldovei în perioadele: septembrie 1591 – iunie 1592, septembrie 1592 – aprilie 1595.

³ Arhiva Muzeului Bisericii „Sfântul Nicolae”, Fond „Documente”, *Document 1*. Expus la Muzeul Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului. Text publicat și de Sterie Stinghe (ed.), *Istoria beserecei Șcheilor Brașovului (manuscris de la Radu Tempea)*, Brașov, 1899, pp. 173-175.

că Domnia mea au binevoit cu a noastră bunăvoință, cu curată și luminată inimă și de la tot cugetul nostru și din ajutorul lui Dumnezeu și cu sfatul și cu blagoslovenia celor 3 (i)erarchi ai Moldovei, chir Mitrofan, mitropolitul Sucevei și chir Nicanor episcopul Romanului și chir Mardarie, episcopul Rădăuților, am râvnit și Domnia mea, către acei binecredincioși și iubitori ai lui Hr., răposați întru sfințenie, celor înainte de noi domnitori, cari au zidit și au împodobit sfintele biserici, lăcașurile lui Dumnezeu și auzind scriptura sfinților apostoli, cine împodobește sfintele biserici, acela sufletul său împodobește, întru aceasta Domnia mea, văzând într-un loc o sfântă biserică, în suburbiul Brașovului numit Șchei, zidită de la un răposat în sfinție, frate al meu Io Pătru voevod numit Cercel, care a fost domn al Țării Ungrovlahiei, fiind de Domnia sa zidită și neisprăvită, în numele Sfântului Arhiereu și făcător de minuni a lui Hr. Nicolae, pentru aceea și Domnia mea, văzând această biserică nezidită și neisprăvită, atuncea Domnia mea m-am sârguit de la toată inima noastră și cu ajutorul lui Dumnezeu am isprăvit-o și am împodobit-o, ca să să numească și domnia mea ca un ctitor nou la cea mai sus scrisă sfântă biserică. Așijderea și Domnia mea, cu agonisirea de la Dumnezeu dată noao, am întărit această sfântă biserică cu toate odoarele bisericești și am făcut și o dare de rând din an în an câte 12.000 de aspri, care să să dea la praznicul sfintei biserici, acei care fac drumul, de cheltuială câte 300 de aspri și așijderea și la doi popi și la doi diaconi și la 4 oameni ai bisericii, în fiecare an să aibă câte un rând de haine, tot acestea lor să să plătească. Așijderea și voi, preoților, pe care Dumnezeu

i-a alege să fie preoți ai voastre sfinte biserici, vă rog pe voi, în numele lui Dumnezeu, ca să rugați totdeauna pe Dumnezeu pentru sănătatea Domniei mele și a doamnei Domniei mele și a copiilor dați de Dumnezeu și odraslele ale Domniei noastre, mai cu multă iertarea și lăsarea păcatelor moșilor și strămoșilor și părinților noștri și iertarea și lăsarea păcatelor mai sus scrisul și răposatului în sfințenie, fratelui nostru Io Petru voevod și să ne scrieți și pe noi în sfântul pomelnic și dumnezeescul jertfelnic și în fiecare an, în luna lui Dec(embrie) a 6-a zi să faceți privegheri și pomenire până când va sta sfânta biserică, iar seara paraclis și colivă. Acest tot mai sus scris să fie sfintei biserici de la noi neclintită (nicicând) în veacul veacului. Pentru asta e credința Domniei mele, Io Aron voevod și credința prea iubitei din inimă a fiului Domniei mele Bogdan voevod și credința domnului Crăstea vornicul Țărei de sus și credința domnilor Olihovschi și Rizan pârcălabul de la Hotin și credința domnilor Vasile și Condrea și Ilea, pârcălabii de la Roman și credința domnului [...] portarul de la Suceava și credința domnului Iane postelnicul și credința domnului Ciomărtan spătarul și credința domnului Călugăr, vistiarnic și credința domnului Stamate stolnicul și credința domnului Cocea, paharnicul și credința domnului Tănase, comisul și credința tuturor boerilor noștri din Moldova, mari și mici, și după moartea noastră, cine va fi domnitor din copiii noștri sau din neamul nostru, sau or pe cine l-ar alege Dumnezeu să fie domnitor în țara noastră a Moldovei, acela să nu strice daniia noastră și așezământul, însă să facă și el dare și să miluiască cu milosteniile, pe care Domnul Dumnezeu îl va binecuvânta, pe aceasta mai

sus scrisă sfântă biserică. Și pentru mai mare tărie și întărire a tuturor acestor mai sus scrise, am poruncit credinciosului și cinstului nostru boier domnului Gligorcea Crăciun logofătul, ca să scrie și să lege pece-tea noastră de această adevărată foa(i)e a noastră.

Au scris Eremia Băseanu în Iași la a. 7103 luna Nov. 28.”

Hrisovul este însoțit de pecete din ceară roșie băgată în os, cu inscripția voievodală și capul de bour.

2. Hrisovul domnesc al voievodului Gheorghe Ștefan⁴ al Moldovei⁵:

5 aprilie 1656 (7164).

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Troiță sfântă de o ființă și nedespărțită. Iată eu, robul stăpânului meu, Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Is. Hr., închinătorul Treimeii, Io Gheorghe Ștefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domnitor al Țării Moldovei, cum că Domnia mea au binevoit cu a noastră bunăvoință, cu curată și luminată inimă și de la tot cugetul nostru și din ajutorul lui Dumnezeu și cu sfa-tul și cu blagoslovenia celor 4 (i)erarchi ai Moldovei,

⁴ Domnitor al Moldovei în perioadele: aprilie 1653, iulie 1653 – martie 1658.

⁵ *Document 1*. Expus la Muzeul Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului. Text publicat și de S. Stinghe (ed.), *Istoria beserecei Șcheilor Brașovului...*, pp. 176-178.

chir Ghedeon arhiepiscopul și mitropolitul Sucevei și chir Iorest, episcopul Hușilor și chir Sava, episcopul Rădăuților, am râvnit domnia mea către lucruri bune și cătră ai noștri dinainte răposăți domni, care au miluit și au întărit sfintele biserici și mănăstiri. Tot astfel și Domnia mea am dăruit și am miluit sfânta biserică care se află lângă cetatea Brașovului, în Țara Ungurească, ce să chiamă Șcheaie, unde este hramul arhierarhului și făcătorului de minuni al lui Hr. Nicolae, care este zidită din temelie de răposatul Petru voevod, numit Cercel și neisprăvită. Însă după aceea au sfârșit-o mila sa Aron vo(i)evod și pentru aceea i-a făcut acelei sfinte mănăstiri-biserici sus scrisa juruință (danie) de la mila sa și alți domnitori, așijderea după voința lor au făcut acestei sfinte biserici milă. Pentru aceea și noi, văzând zidirea sfintei biserici de la domnitorii pravoslavici ai țarei noastre, a făcut și domnia mea orânduita dare acestei sfinte biserici, din an în an ca să aibă ea câte 8.000 de aspri și să fie dați banii aceia la praznicul hramului sfintei biserici și acestora cari fac călătoria pentru acești bani, să li să dea lor de la domnia noastră câte 800 de aspri. Așijderea și pre sfințiile voastre, preoților aflători la acea sfântă biserică, vă rog să nu fim și noi uitați în rugăciunea voastră cătră Domnul Dumnezeu și să vă rugați pentru sănătatea domniei mele și a doamnei domniei mele și pentru iertarea păcatelor moșilor și strămoșilor și părinților domniei mele și să ne scrieți pe noi în sfântul pomelnic și la dumnezeescul jertfelnic. Și această toată orânduita dare mai sus scrisă, să fie de la noi sfintei biserici neclintită (nicicând) în veci. Și după viața noastră și domnirea noastră, pe cine Domnul Dumnezeu îl va

alege să fie Domnilor, să vă învețe Domnul Dumnezeu, ca să cinstiți și să întăriți acest bun obicei al sfinței biserici, pe cine, întrucât Domnul Dumnezeu îl va povățui, pe acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l păzească în domnia milei sale și la aceasta este credința domniei noastre mai sus însemnată. Io George Ștefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domnitor al Țărei Moldovei și credința tuturor boierilor noștri și credința domnului Ștefan Buhulea, marele vornic al Țărei de jos și credința domnului Vasile hatman și pârcălab al Sucevei și credința domnului Dabija, marele vornic al Țărei de sus și credința domnului Chiriac Sturza și a lui Ioan Hăbășescu, pârcălabul de Hotin și credința domnului Epifanie Băhnaș și a lui Constantin, pârcălabul Romanului și credința domnului Eliia Șeptelici, postelnic și credința domnului Grigorie Rusula, spătarul și credința domnului Neculae Mogâldea, ceașnicul și credința domnului Solomon Bârladean, mare vistiier-nic și credința domnului Stamatia Stolnic și credința domnului Daria Carabăț, comis și credința domnului Hrisocola, medelnicer și credința tuturor boierilor noștri ai Moldovei, mari și mici și pentru mare tărie și întărire a acestor(a) mai sus scrise, am poruncit noi credinciosului și cinstitului nostru boier, domnului Ionașcu, marelui logofăt, să scrie și să atârne pecetea noastră de această adevărată foa(i)e a noastră.

În Iaș(i) a. 7164 apr. 5. Au scris Conteș.

Io Gheorghe Ștefan Voevod”

Hrisovul este însoțit o pecete cu ceară roșie băgată în os, cu pecetea domnească.

3. Hrisov de la Radu IX, domnul Munteniei⁶, numit și Mihnea III⁷:

Voievodul scutește, ca și antecesorii săi, pe șcheienii care se hrănesc cu negoț brașovenesc în țara domniei sale de împrumut neguțătoresc, de schimbul banilor, de cotărie, de cai de olac și de alte dăjdii câte vor fi peste an în țara domniei sale.

18 martie 1659 (7167).

„Cu mila lui D(umne)zeu, Io Mihail Radu vo(i)e-
vod și domn, am dat la domnia mea această poruncă
a domniei mele tuturor Șcheailor carii se hrănescu cu
negoț brașovenescu aicea în țeara domniei meal(e) ca să
fie de azi înainte în pac(e) dinprumută neguțătorească
și de schimbul banilor, de cotărie, de cai de olac și de
alte dăjdii câte vor fi priste an în țeara domnii meal(e),
de nimic val sau bănțuial(ă) să n-aibă, pentru că m-am
milostivit domnia mea de i-am (i)ertat de toate câte
scrie mai sus, căci sânt oameni striini de altă țară și aduc
negoț brașovenescu de se hrănescu în țara domnii(i)
meale, precum au fost (i)ertați și de ailalți domni mai
de nainte vream(e). Așijderea și voi, toate slugel(e)
dumnii(i) meal(e), care cu ce slujbă veț(i) umbla în
orașăle domnii(i) meale, iar voi foarte în bună pac(e) să-i
lăsați de toate câte scrie mai sus, că cin(e) se va ispiti a-i
învălui preast(e) porunca domnii(i) meal(e), acela om

⁶ Domnitor al Munteniei în perioada martie 1658 – noiembrie 1659.

⁷ *Document 3*. Expus la Muzeul Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului. Text publicat și de Sterie Stinghe în: *Gazeta de Transilvania*, 14/1937.

va avea certare de cătră domnia mea și astfel nu este, (ci) după porunca domniei mele. Și scris-am porunca domnia mea. Scris Mrt. 18, v(ă)l(ea)t 7167 (1659).

Io Mihail Voevod Mltieiu Bjieiu gspdnu.”

4. Hrisov de la Radu Leon voievod⁸, domn al Țării Românești⁹:

28 ianuarie 1665 (7173).

Radu Leon voievod scutește, ca și antecesorii săi, pe brașovenii (Șcheai) care se hrănesc cu negoț brașovenesc în țara domniei sale și orașul București, de împrumută neguțătorească, de schimbul banilor, de coterie, de fum, de cai de olac și de alte dăjdii câte vor fi peste an în țara domniei sale.

„Cu mila lui D(umne)zeu, Io Radul Leon vo(i)e-
vod și Domn al Țării Românești, am dat Domnia mea
această poruncă a Domniei mele tuturor Brașoveanilor
Șcheai ce să hrănescu cu negoț brașovenescu aici în
țara domniei mele în București, ca să fie în pace de
împrumută neguțătorească și de schimbul banilor și de
cotărie și de fum, de cai de olac și de alte dăjdi(i) câte
vor fi preste an în țara domniei mele, de nimic val sau
bântuială să n-aibă, pentru că m-am milostivit domnia
mea de i-am (i)ertat de acestea, de toate câte scriu mai
sus, căci că sântu oameni streini de altă țară și vându

⁸ Domnitor al Munteniei în perioada decembrie 1664 – martie 1669.

⁹ *Document 3*. Expus la Muzeul Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului. Text publicat și de S. Stinghe în: *Gazeta de Transilvania*, 14/1937.

negot brașovenescu de să hrănescu în toată țara domniei mele. Precum au fost (i)ertați(i) și de alți domni mai denainte vream. Așijderea și voi, toate slugile domniei mele, care cu ce slujbă veți(i) umbla, iar voi să căutați și să vă feriți și în bună pace să-i lăsați(i) de toate câte scriu mai sus, că cine se va ispiti a-i învâlu, de către domnia mea cercetare va avea și aceasta este zisa Domniei mele.

Scriș 28 dni. 7173. Io Radul voevod (L.S.).”

5. Hrisov de la Antonie din Popești¹⁰ sau Popescul, domn al Țării Românești¹¹:

7 noiembrie 1669 (7178).

Antonie voievod acordă tuturor Șcheilor de lângă Cetatea Brașovului, la cererea făcută prin delegații lor: Constantin I. Dumitru, Tămpuleacu, Comșa și Stan Bârdiga, dreptul de a pășuna cu oile lor pe pământul domniei sale, obligându-i să plătească la vremea oieritului numai câte o coslandă de oaie, iar pentru celelalte dări îi scutește, după obiceiul ce au avut și mai înainte vreme de la răposatul Matei (Basarab) vodă, iar pe ciobanii lor îi iartă de semărie și alte dăjdii.

„Cu mila lui D(umne)zeu, Io Antonie voevod și Domn al pământului Ungrovlahiei, dat-am această poruncă a Domniei mele tuturor Șcheailor de lângă cetatea Brașovului, care vin de acolo cu oile lor de umblă pe pământul țarei Domniei mele, ca să aibă

¹⁰ Domnitor al Munteniei în perioada martie 1669 – februarie 1772.

¹¹ *Document 6* (copii nr. inv. 7, 8). Text publicat și de S. Stinghe în: *Gazeta de Transilvania*, 15/1937.